TASVIRIY SAN'AT ASARLARI VOSITASIDA O'QUVCHILARNING TADQIQOTCHILIK KOMPETENTSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH (tarix darslari misolida)

Tojiboeva Dildora Baxodirovna, GulDPI "Ijtimoiy-gumanitar fanlar" fakulteti "Tarix va san'atshunoslik" kafedrasi mustaqil tadqiqodchisi.
e-mail: tojiboyevadildora129@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada tarix darslarida tasviriy san'at asarlaridan foydalanish orqali o'quvchilarning tadqiqotchilik kompetentsiyasini takomillashtirish usullari tahlil qilingan. Vizual manbalar ta'lim jarayonini yanada samarali qilib, o'quvchilarni tarixiy voqealarni chuqurroq anglashga undaydi. Maqolada o'quvchilarda vizual va tahliliy fikrlashni shakllantirish orqali mustaqil tadqiqot olib borish qobiliyatini rivojlantirish imkoniyatlari ko'rsatilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at, tadqiqotchilik kompetentsiyasi, tarix darslari, vizual manbalar, tahliliy fikrlash

IMPROVING STUDENTS' RESEARCH COMPETENCE THROUGH FINE ARTS (in the example of history lessons)

Abstract. This article analyzes methods for improving students' research competencies through the use of visual art in history lessons. Visual sources enhance the educational process by encouraging students to gain a deeper understanding of historical events. The article demonstrates how developing visual and analytical thinking can foster students' ability to conduct independent research.

Keywords: Visual art, research competency, history lessons, visual sources, analytical thinking.

ПОВЫШЕНИЕ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ ЧЕРЕЗ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОЕ ИСКУССТВО (на примере уроков истории)

Аннотация. В статье анализируются методы повышения исследовательской компетентности учащихся путем использования произведений изобразительного искусства на уроках истории. Визуальные ресурсы делают учебный процесс более эффективным и побуждают учащихся углубить понимание исторических событий. В статье показаны возможности развития способности студентов проводить самостоятельные исследования путем формирования наглядно-аналитического мышления.

Ключевые слова: изобразительное искусство, исследовательская компетентность, уроки истории, изобразительные источники, аналитическое мышление.

Kirish. Bugungi kunda ta’lim tizimining asosiy maqsadlaridan biri bu o‘quvchilarning ijodiy va tadqiqotchilik kompetentsiyalarini rivojlantirishdir. Bu kompetentsiyalar nafaqat axborotni o‘zlashtirish, balki uni tahlil qilish, xulosa chiqarish, va yangi bilimlarni mustaqil kashf qilish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. Tadqiqotchilik qobiliyatini rivojlantirish borasida tarix fanining ahamiyati katta. Xususan, tarix darslarida tasviriy san’at asarlaridan samarali foydalanish o‘quvchilarning bilim olish jarayonini chuqurlashtiradi va ularning tadqiqotchilik kompetentsiyasini takomillashtirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Tasviriy san’at asarlari vizual ma’lumotlarning katta qismini o‘z ichiga olgan madaniy meros bo‘lib, o‘quvchilarda tarixiy voqealarni chuqurroq anglash va tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Ushbu maqolada tasviriy san’at asarlari vositasida o‘quvchilarning tadqiqotchilik kompetentsiyasini rivojlantirish usullari tahlil qilinadi va undan ta’lim jarayonida samarali foydalanish yo‘llari ko‘rsatiladi.

1. Tadqiqotchilik kompetentsiyalarining ta’limdagi o‘rni va ahamiyati.

Tadqiqotchilik kompetentsiyalari XXI asrda har bir shaxs uchun zarur bo‘lgan ko‘nikmalarni o‘z ichiga oladi. Bularga axborotni mustaqil izlash, uni tahlil qilish, tahliliy fikr yuritish va yangi xulosalar chiqarish kiradi. Bunday kompetentsiyalar o‘quvchilarni faol izlanuvchi, tanqidiy fikrlovchi va ijodkor shaxs sifatida shakllantirishga yordam beradi. Bu kompetentsiyalar, ayniqsa, tarix fanini o‘rganish jarayonida muhim ahamiyatga ega, chunki tarix ilmi turli manbalarni tahlil qilish va voqealarni turlicha yondoshuvlar asosida anglashni talab qiladi [1].

Tasviriy san’at asarlari tarixi to‘g‘risida ma’lumot berish bilan birga, o‘quvchilarga tadqiqotchilarga xos ish uslublarini o‘rganishga yordam beradi. Masalan, tarixiy kartinalar va haykallar orqali o‘quvchilar o‘zlarini muayyan davrga xos voqealarga guvoh bo‘lganday his qiladilar va bu ulardagi qiziqishni kuchaytiradi.

2. Tasviriy san’atning ta’lim jarayonidagi o‘rni.

Tasviriy san’at asarlari ta’lim jarayonining ajralmas qismiga aylanishi mumkin, chunki ular o‘quvchilarga turli tarixi voqealarni vizual manbalar orqali qabul qilish imkoniyatini beradi. Bunda tasviriy san’at nafaqat bir madaniyat yoki davrni tushunishga yordam beradi, balki turli mamlakatlar va xalqlar o‘rtasidagi tarixiy aloqalarni tushunishga ham yordam beradi. Tasviriy san’at tarixni tasvirlashda katta rol o‘ynaydi. Masalan, Yevropadagi Qadimgi Rim, O‘rta asrlar va Renessans davrlarida yaratilgan asarlar nafaqat tarixiy voqealarni ifoda etadi, balki o‘sha davrning ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy vaziyati haqida ham muhim ma’lumot beradi. O‘quvchilar bu asarlarni tahlil qilish orqali o‘sha davrning ruhiyati va holatini chuqurroq tushunishga harakat qiladilar [2].

3. Tasviriy san’at orqali tadqiqotchilik kompetentsiyasini rivojlantirish.

3.1 Vizual manbalarni o‘rganish va tahlil qilish. Tasviriy san’at asarlaridan foydalanib o‘quvchilarda tadqiqotchilik qobiliyatini rivojlantirishning birinchi qadami bu vizual manbalarni tahlil qilishdir. Bunda o‘qituvchi o‘quvchilarga muayyan tarixiy davrga oid tasviriy asarlarni namoyish qiladi va ularni tahlil qilishni taklif etadi.

Masalan, Markaziy Osiyodagi Amir Temur davriga oid miniatyuralar yoki Sharq madaniyatiga xos boshqa tasviriy asarlar bu jarayon uchun yaxshi misol bo‘lishi mumkin. O‘quvchilar tasviriy manbalarni tahlil qilish jarayonida tasvirning mazmuni, kompozitsiyasi, ranglar yoki yoritilish kabi elementlarni ko‘rib chiqadilar. Bunda ular mazkur asarning tarixiy davrdagi roli va ahamiyatini tushunib oladilar.

3.2 Tadqiqot savollarini shakllantirish. Tasviriy san’at asarlarini o‘rganish orqali o‘quvchilarda tadqiqot savollari paydo bo‘ladi. Masalan, Amir Temurning tasviriy obrazlari orqali o‘quvchilar uning siyosiy faoliyati va davlat qurishdagi yutuqlarini o‘rganishi mumkin. Bunda o‘quvchilar o‘zlariga “Amir Temur nega shunday tasvirlangan?” yoki “Bu asar uning siyosiy g‘oyalarini qanday ifoda etadi?” kabi savollar beradilar. Bunday savollar tarixiy tahlil jarayonini chuqurlashtiradi.

3.3 Manbalarni qiyosiy tahlil qilish. Tasviriy san’at tadqiqot jarayonida qiyosiy tahlil qilish qobiliyatini ham rivojlantiradi. Masalan, bir xil tarixiy shaxsni turli davrlarda yoki turli mamlakatlarda qanday tasvirlanganini qiyoslash orqali o‘quvchilar bu tasvirlarning ijtimoiy va madaniy konteksti haqida xulosa chiqarishlari mumkin.

3.4 Xulosa chiqarish va natijalarni baholash. Tasviriy san’at asarlarini tadqiq qilish jarayonida o‘quvchilarda tahliliy fikrlash va xulosa chiqarish ko‘nikmalari shakllanadi. Ular vizual manbalar asosida tarixiy voqealar haqidagi bilimlarini to‘ldirib, o‘z qarashlarini asoslash imkoniga ega bo‘ladilar. Natijada, o‘quvchilar mustaqil ravishda tadqiqot olib borishga qobil bo‘lib, o‘z bilimlarini turli manbalar bilan boyitadilar.

4. Tasviriy san’atni tarix darslariga integratsiya qilishning pedagogik usullari.

Tasviriy san’at asarlaridan foydalanish uchun tarix darslarida quyidagi pedagogik usullardan samarali foydalanish mumkin:

• Tasviriy tahlil usuli: O‘qituvchi o‘quvchilarni tasviriy san’at asarlarini tahlil qilish jarayoniga jalb qiladi. Bu usul o‘quvchilarda vizual manbalar orqali bilimlarni o‘zlashtirish qobiliyatini rivojlantiradi.

• Ijodiy tahlil va muhokama: O‘quvchilar tarixiy asarlarning mazmuni va shakli haqida muhokamalar o‘tkazadilar, bu ularning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi.

• Interaktiv mashg‘ulotlar: Tasviriy san’at bilan bog‘liq rol o‘yinlar va ijodiy loyihalarni dars jarayoniga kiritish o‘quvchilarni faol qatnashuvchiga aylantiradi.

Xulosa. Tasviriy san’at asarlari o‘quvchilarning tadqiqotchilik kompetentsiyasini takomillashtirishda muhim vosita bo‘lib, tarix darslarini yanada jonli va samarali qilishga yordam beradi. Vizual manbalar o‘quvchilarda vizual fikrlashni rivojlantirib, ularga tarixiy voqealarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Bunday ta’lim jarayoni o‘quvchilarni mustaqil tadqiqotlar olib borishga undaydi va ularning ijodiy qobiliyatlarini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayev U. Sh. Tarix fanini o‘qitishda vizual texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari. – Toshkent: O‘zbekiston milliy universiteti nashriyoti. 2019.

2. Вигоцкий Л. С. Психология искусства. – Москва: Искусство нашриёти. 1996.

3. Дьюи Дж. Искусство как опыт. – Москва: Канон РООИ “Реабилитация”. 2012.

4. Juraev J. M. Ta’lim jarayonida o‘quvchilarning tadqiqotchilik qobiliyatini rivojlantirish masalalari. – Pedagogika jurnali. 3(12). 2021. – B. 45-53.

5. Kasabekov Sh. M. Tasviriy san’at tarixining ta’limdagi ahamiyati. – Qarshi: Qarshi davlat universiteti nashriyoti. 2018.

6. Коломинский Я. Л., & Петрова Е. Yu. Искусство и его влияние на развитие познавательной активности школьников. Психология и образование журнали, 4(2). 2000. – В. 23-35.

7. Normatov Q. Q. Tasviriy san’at va tadqiqotchilik qobiliyati: ta’lim jarayonidagi yangi imkoniyatlar. – Toshkent: TATU nashriyoti. 2020.

8. Пиаже Ж. Психология интеллекта. – Москва: АСТ нашриёти. 2001.

9. Shangareeva M. I. Tasviriy san’atni ta’lim jarayoniga integratsiya qilish usullari. Pedagogik innovatsiyalar jurnali, 5(3). 2022. – B. 87-92.

10. Ямпольский М. Б. Визуальная антропология: история и современность. – Москва: Новоэ литературноэ обозрение. 2010.